

«Viure és un verb, no un nom»: Charlotte Perkins Gilman sobre literatura, feminisme i emancipació

NÚRIA SARA MIRAS BORONAT

Universitat de Barcelona
nsmiras@ub.edu

Resum: L'obra filosòfica i política de Charlotte Perkins Gilman (1860-1935) ha estat desconeguda durant moltes dècades, però ara torna a suscitar interès. Com altres dones de la seva època, l'omissió de les seves contribucions s'ha d'atribuir als biaixos de gènere de la història de la filosofia. Es presenten tres d'aquestes contribucions en una lectura cronològica de la seva obra: la crítica a la misogínia de la teoria psicoanalítica, l'economia política i la divisió sexual del treball i la literatura utòpica socialista. Amb aquesta lectura es pretén testimoniar l'originalitat del pensament de Gilman en el seu temps i el nostre.

Paraules clau: Gilman, psicoanàlisi, gènere, feminisme, economia, socialisme, utopia.

«Life is a verb, not a noun»: Charlotte Perkins Gilman on literature, feminism and emancipation

Abstract: The philosophical and political work by Charlotte Perkins Gilman (1860-1935) has been ignored for decades, but it starts to awaken interest again. As many other women of her generation, the omission of her contribution must be attributed to gender bias in history of philosophy. Three of these contributions are presented here in a chronological reading: the charge of psychoanalysis for misogyny, political economy and sexual distribution of work, and socialist utopian literature. The aim of this reading is to certify Gilman's original thought in her time and in ours.

Keywords: Gilman, psychoanalysis, gender, feminism, economy, socialism, utopia.

1/ Charlotte Perkins Gilman i la recuperació de l'obra de les filòsofes

No es troben pràcticament mencions a l'obra de Charlotte Perkins Gilman (1860-1935) en els manuals de filosofia política, disciplina en què és àmpliament desconeguda. La situació no varia massa en d'altres àmbits en què ella va excel·lir: la literatura breu, l'economia política, els estudis utòpics i la lluita feminista. En aquest sentit, concorda amb la manca de recepció d'altres dones filòsofes i tot i que els biaixos de gènere en la història de les idees han estat abastament denunciats,¹ la filosofia segueix resistint-se a modificar el seu «panteó d'il·lustres homes blancs».² El pragmatisme filosòfic, corrent en què Charlotte Perkins Gilman se sol inscriure, reitera amb poques variacions el relat de «pares fundadors» que del seu sol geni i interès en la filosofia engeguen tot el moviment. El pragmatisme deu el seu naixement al club metafísic i, a partir d'aquí, ja tot és història, com coneixem pel relat de Louis Menand (2001).³

No obstant això, algunes ocurrències recents ens poden donar peu a pensar que l'obra de Gilman està tenint una segona vida. Gilman és citada en un parell de grans èxits editorials del moment. *Dones i poder* de Mary Beard, publicada el 2017, introdueix la utopia de poder femení que Gilman escrigué el 1915 (Beard 2018: 55-62). Kate Bolick li dedica un capítol sencer a *Solterona. La construcció d'una vida pròpia* (primera edició del 2015), tot repassant les fites vitals d'aquesta dona decidida i independent, des de la construcció d'un gimnàs femení a Nova Anglaterra a l'autoedició d'un magazine mensual independent, *The Forerunner*, en què ella ho feia tot.⁴ Charlotte tenia aquest impuls a la sang, car la tieta del seu pare era Harriet Beecher Stowe, l'escriptora de *La cabana de l'oncle Tom* (1852).

Gilman: filòsofa, sociòloga, poetessa, dibuixant i feminista. I tot això sense haver pogut tenir accés a una educació formal, més enllà de l'Escola de Disseny de Providence. Va tenir una vida d'escàndol i la seva presència va

1. Remeto a l'obra de Warren (2009), que ha elaborat en la seva introducció unes quantes hipòtesis sobre l'oblit de les dones en els manuals d'història de les idees. Pel que fa a les dones fundadores del pragmatisme, cf. Deegan (1990, 1997), Hamington (2009) i Seigfried (1996).
2. Vario lleugerament l'expressió de Hamington (2009), qui escriu simplement «panteó d'homes blancs».
3. Les crítiques a la «genealogia oficial» del pragmatisme no només provenen del feminisme. West (2008) ha denunciat l'omissió de persones racialitzades com, per exemple, W. E. B. Du Bois.
4. *The Forerunner* es publica ininterrompudament de 1909 a 1916. Gilman explica en què consistia la publicació: «Cada número incloua un capítol d'una novel·la, això és, un llibre publicat a trossos; un conte, articles de durada variable; poemes, versos, al·legories i coses absurdes, amb recensions de llibres i comentaris de temes d'actualitat» (Gilman 1991: 305). A banda d'aquesta publicació, va escriure centenars d'articles per a d'altres mitjans. Publica en vida una dotzena de llibres de temàtiques diverses: educació, religió, política i economia. A la seva mort, la seva filla Katherine s'encarrega de l'edició de la seva autobiografia *The Living of Charlotte Perkins Gilman* (1935).

ser una constant a la premsa groga del moment.⁵ Era una figura pública que es guanyava la vida amb el seu art i amb els seus discursos, però va caure en l'oblit just després de la seva mort. Va ser rescatada en l'àmbit anglosaxó el 1973 quan Elaine R. Hedges es va decidir a escriure una tesi doctoral sobre ella el 1973 (Knight, Davis 2003: 3). La recuperació de la seva narració gòtica «El paper de paret groc» (1892) va causar sensació i se n'han fet múltiples adaptacions a cinema, teatre i còmic. Des de llavors, la seva recepció literària ha anat augmentant. A Catalunya, l'obra va començar a ésser editada per Eulàlia Lledó⁶ i també existeixen traduccions al castellà i al galleg de les seves obres principals, sobretot la narrativa.

El tema central de la seva vida és, però, la humanitat, des que es declara un esperit independent a l'adolescència (Gilman 1991: 37). El meu objectiu principal serà, doncs, presentar la Gilman filòsofa a través de tres dels seus textos principals. En primer lloc, es recupera «El paper de paret groc» (1892), el seu gran debut literari que constitueix alhora una crítica als prejudicis de gènere de la psicoanàlisi. En segon lloc, amb *Women and Economics* (1898), la incursió de Gilman a l'economia política, veurem com ella s'avança a moltes de les crítiques feministes a la divisió sexual del treball. Finalment, la seva literatura utòpica *Herland* (1915) serveix com a contrapartida literària a la seva denúncia sociològica de la cultura androcèntrica. I, més enllà d'això, Gilman acaba qüestionant els models hegemònics de feminitat i masculinitat. La pretensió ultrapassa, per tant, la mera visibilització d'una filòsofa cabdal del segle xx. Amb ella, potser podem pensar millor alguns reptes del segle actual. En això concordo amb les paraules de la seva biògrafa Cynthia Davis: «Continua essent rellevant per la seva constant atenció als problemes que segueixen amonint les dones d'avui: la feina i l'autonomia econòmica, les relacions igualitàries, la conciliació familiar, les responsabilitats domèstiques, la cria dels infants i la prossecució d'una vida significativa» (Davis 2016: 82).⁷

2/ *The Yellow Wallpaper* (1892): biaix de gènere a la teràpia psicoanalítica

«El paper de paret groc» es considera una petita obra mestra, un clàssic de la literatura gòtica nord-americana.⁸ Segurament és la peça més llegida de Gilman, però constitueix una raresa dins la seva producció narrativa. De

5. Gilman relata amb amargor com el seu primer intent de divorciar-se de Charles Stetson va ser objecte de debat i escarni públic a la premsa, tot i ésser una separació de mutu acord. El diari *Examiner* va publicar una pàgina sencera amb entrevistes a diferents persones sobre el tema «S'han de casar les dones escriptores?» a propòsit del seu cas (Gilman 1991: 142-143).
6. Sobre la seva recepció i traducció a les llengües peninsulars, cf. Godayol 2012.
7. La traducció és meua. A partir d'ara, si no s'indica el contrari, oferiré les versions catalanes de les referències citades en aquest article.
8. Sobre com el conte presenta tots els trets de la literatura gòtica, cf. Lledó 2016: 109-110.

fet, es basa en una experiència autobiogràfica i dona forma literària a la crisi nerviosa que va patir després del naixement de la seva filla Katharine el març de 1885.

El conte no té ni trenta pàgines i l'argument és en aparença senzill. Dos joves esposos troben un casal antic on passar l'estiu, una mansió colonial que ha de ser l'escenari principal de la seva joia. Però de seguida se'ns anuncia el pesar de la jove esposa i mare, que pateix una «lleu tendència a l'histerisme» (Gilman 2016a: 20) i ha de confiar-se a les prescripcions de dos homes que en saben, el seu marit i el seu metge. A la pacient se li prohibeix treballar sota cap concepte, llegir, escriure, que tant li agraden, o rebre visites d'amics massa estimulants per a la seva ment. En lloc d'això, ella ha de reposar en una cambra expressament disposada per a ella on no hi ha res que pugui excitar la fantasia. Els mobles, la finestra i el paper de paret groc. Fins que el paper de paret groc cobra vida i es comunica amb ella i l'acció fa un gir inesperat que en precipita el final de terror. No s'avançarà res aquí, convé llegir-ho.

El relat, escrit com si fossin les entrades d'un dietari, ens fa acompanyar la jove mare en el seu descens al deliri. De fet, amb aquestes poques pàgines n'hi va haver prou perquè la publicació del conte causés polèmica. Horace E. Scudder, editor de *The Atlantic Monthly* va respondre així, tot i venir recomanada per William Dean Howells, una persona molt influent en la cultura estatunidenca: «No em podria perdonar mai fer que altres persones se sentissin tan desgraciades com jo de llegir-la!» (Lledó 2016: 103). Al final va aconseguir publicar-lo dos anys després d'haver-lo escrit, al número 5 del *The New England Magazine* i el 1920 William D. Howells el va incloure en el volum *The Great Modern American Stories* (Lledó 2016: 111). Això serveix de testimoni de la notorietat que Gilman havia assolit. Però el camí no va ser pas fàcil.

El conte és la primera exposició literària de la depressió postpart i constitueix una denúncia gens dissimulada de la «cura per repòs» del doctor Silas Weir Mitchell. El tractament preveia l'aïllament, repòs absolut, la ingesta abundant de purés, massatges, lleu estimulació elèctrica dels músculs i, per acabar, la submissió absoluta a la voluntat del metge (Trailkill 2002: 536). La «cura», però, lluny d'aconseguir el seu propòsit, indueix la jove mare a la bogeria. Quan Gilman recorda aquest període de la seva vida, evoca la incomprensió que va trobar tot aquell 1887 al seu voltant. Mentre ella ho vivia com un estat de misèria absoluta en què no podia pensar en res que no fos aquella pena tan profunda, per als altres era peresa o manca de voluntat (Gilman 1991: 90-91). El dr. Mitchell de Filadèlfia va ser contactat a través d'una amiga de la família i va examinar la pacient amb sorna. Recordava haver tingut ja dues Beecher, parentes intel·lectuals de Charlotte, abans que ella.⁹

9. Es refereix a Harriet Beecher Stowe, ja esmentada, i a la tia àvia Catharine Beecher, que també escrivia sobre educació i salut femenines.

De fet, altres dones de lletres de l'època van patir el mateix tractament com, per exemple, la reformadora social i filòsofa Jane Addams, l'escriptora Edith Wharton i Alice James, germana del novel·lista Henry James i el filòsof i psiquiatra William James.¹⁰ Val a dir que la «cura» no va servir perquè cap d'elles abandonés el «mal hàbit» d'estudiar, però sí que va fer la seva vida força més miserable en el període en què van haver-se d'estar sense fer res. I no és casualitat que fossin precisament aquestes dones les que rebessin aquesta prescripció tan estricta i tan desastrosa. Eren dones que desobeïen el mandat de gènere pel qual la realització de la dona es trobava en el model d'«Àngel de la Llar». Amb el tractament s'esperava que retornessin feliçment al lloc que el món havia previst per a elles.

La lectura feminista d'aquest conte destaca com, en aquestes poques pàgines, Gilman posa en evidència el biaix de gènere de la teoria psicoanalítica. En contra de la infantilització i la desposseïció de la pacient, Gilman clama per fer-se sentir des de l'interior de la bogeria. Per Eulalia Pérez-Sedeño i S. García Dauder (2017: 154) és clar que, als inicis de la psiquiatria, molts metges es van esmerçar a definir com a patologia mental els que eren comportaments de gènere no convencionals o la dissidència de gènere. Gilman ha fet un gran servei fent això manifest. Ella confessa a la seva autobiografia que aquesta era la seva intenció: convèncer el dr. Weir Mitchell que els seus mètodes estaven errats. Va saber que algunes dones es van salvar d'aquesta cura perquè persones properes van llegir el seu relat. El dr. Weir Mitchell mai va acusar-ne la lectura, però indirectament va arribar a Gilman que, després de llegir-la, va canviar el seu tractament. I això dona sentit a tot per Gilman (1991: 121): «Si això és així, no hauré viscut en va».

3/ *Women and Economics* (1898): economia política i divisió sexual del treball

Es pot traçar un paral·lelisme entre Gilman i *La mística de la feminitat* (1963) de Betty Friedan, però Gilman es va avançar unes quantes dècades a posar per escrit aquell «malestar» que milions de dones sentien pel fet de ser confinades a l'esfera domèstica. Un cop va aconseguir el divorci i va emprendre una vida nòmada com a conferenciant i autora, Gilman no només es va curar, sinó que va articular una potent crítica a la divisió sexual del treball, la causa real del seu mal.

En aquest punt, Gilman ja s'ha consolidat com a oradora pública i es guanya la vida oferint xerrades de temes diversos als anomenats «Nationalist

10. Mitchell s'havia oposat públicament al sufragi femení i alertava dels perills de l'educació de les nenes americanes amb massa lectura, fet que les incapacitava per ser dones adultes de profit (Lefkowitz 2010: 128-133).

Clubs», una xarxa de petits grups d'activistes que divulgaven el pensament del socialista utòpic Edward Bellamy entre 1888 i 1896. La influència de Bellamy serà més evident en la trilogia utòpica de Gilman, de la que es parlarà després. El cas és que és llavors quan Gilman té clar que el seu compromís és doble: amb el socialisme i amb el feminisme.¹¹ Tot i les seves simpaties pel socialisme fabià, Gilman (1991: 198) no combregava amb el determinisme històric dels seguidors de Marx. Contra el materialisme determinista, ella proposa una «teoria orgànica de l'economia social» (Gilman 1991: 186) en la qual es deixa entreveure la forta influència de les teories evolucionistes i, en especial, del sociòleg Lester F. Ward, a qui coneixerà el 1896.¹²

D'aquesta combinació entre sociologia i biologia en resultarà un interessant primer capítol sobre els fonaments de l'economia política on Gilman passa revista dels condicionants de l'existència humana en tant que ésser viu i ésser social. Es pot apreciar com Gilman s'ha esmerçat a fer seu el llenguatge científic de l'època. Aquesta bé pot ser una decisió estratègica: defensar la causa feminista amb la retòrica dels seus oponents. El raonament de Gilman és elegant de tan senzill. Aquells que pontifiquin la «natural subordinació de la dona» apel·lant a la diferència biològica, no trobaran pas en la biologia i en l'evolució res que sustenti aquest argument. A la natura s'observa una diferenciació primària dels òrgans sexuals amb finalitats reproductives i algunes característiques secundàries. Però això no implica en el regne dels éssers vius una jerarquia entre els sexes. Enlloc es veu que les femelles d'altres espècies depenguin totalment dels mascles per sobreviure. De fet, el que crida l'atenció és que «aquesta peculiar condició econòmica de l'espècie humana no té cap paral·lel en el món orgànic. Som l'única espècie en què la femella depèn del mascle per alimentar-se, l'única espècie en què la relació entre els sexes esdevé una relació econòmica» (Gilman 2016b: 8). Gilman mostra traça fins i tot a invertir l'argument: atès que no hi ha cap justificació biològica d'aquesta submissió econòmica, la causa de l'opressió és social, no natural. I d'ella se'n segueix un desavantatge evolutiu, car la meitat de l'espècie humana, que podria contribuir al progrés social, se'n veu privada i, de retruc, tota l'espècie està en un estadi inferior de desenvolupament del que li correspondria (Gilman 2016b: 23).

No caldria fer referència a aquesta argücia de Gilman si no trobéssim encara persones que postulen sense rubor la superioritat natural d'un sexe sobre

11. De fet, Gilman va ser resident a la Hull-House de Chicago, governada per una altra prominent filòsofa feminista, Jane Addams. Entre les seves amistats també hi havia Elizabeth Cady Stanton i Susan B. Anthony, dues pioneres del moviment sufragista.
12. Ward s'havia posat en contacte amb Gilman després de llegir el poema d'ella «Similar Cases» (Gilman 1991: 187). Ward havia fet una adaptació sociològica de la teoria de l'evolució i havia defensat la teoria ginecocèntrica. Va ser aliat de la causa feminista, tot i que no sempre va reconèixer la influència de les dones de la seva vida pel que fa al seu propi pensament, especialment la de Gilman (Deegan 1997: 16).

l'altre. Tot el llibre denota l'originalitat del pensament de Gilman. No és casual que es traduí a set llengües i que fos usat com a lectura de referències en algunes universitats. Un altre dels seus arguments originals és recalcar que en l'era industrial, en un nivell de desenvolupament tècnic pel que no caldria que les dones es quedessin a casa, tampoc no podem menystenir tota la feina que les dones fan i que garanteix la nostra estructura social. Se suposa que les dones tenen cura de la família i ho fan perquè sí. És cert que no podem mesurar l'afecte que es rep de la cura. Però sí que estem disposats a pagar per la feina domèstica a estranys. Per què no ha de tenir valor econòmic tota la feina de cuinar, netejar, criar i curar que fan les nostres mares, tietes o germanes? Per què no es reconeix que aquesta feina proporciona la base última del sistema productiu? Per què no donem accés a les dones a altres tipus d'ocupacions quan han demostrat que elles soles són capaces de totes aquestes coses i més?

Privades d'autonomia, les noies s'han de «vendre» al millor postor. Gilman entra en la línia de Mary Wollstonecraft (2010), que augurava molt mal futur per a les dones que no poguessin tenir un matrimoni venturós amb un home ric. A les dones pobres, que no tenen altra ocupació, només els queda ser institutius, solterones que vesteixen sants o prostitutes. Què diferencia el matrimoni burgès de la prostitució, si la dona necessita intercanviar afecte per subsistència? Per la mateixa època, una altra feminista socialista, Aleksandra Kollontai (2016) estava reflexionant també en el mateix sentit: en el futur, tot matrimoni hauria de ser «purificat» de l'element material, les relacions entre els sexes seran igualitàries i les dones podran tenir una vida alegre i feliç en què escolliran com volen realitzar la seva existència. Angela Davis (2004) i Sílvia Federici (2016) són les veus més recents que clamen per la remuneració del treball domèstic i de cures, una tradició que Gilman va encetar i per la que mereix crèdit.

4/ *Herland* (1915): cultura androcèntrica i anhels d'emancipació

D'entre tota l'obra de ficció de Gilman, la que desperta més curiositat avui és *Terra d'elles*. Escrita el 1915, forma trilogia amb *Moving the Mountain* (1911) i *With Her, in Our Land* (1916). La primera part de la trilogia és la més influenciada per Bellamy. Tracta d'un explorador que cau al Tibet i perd la memòria. Retorna quaranta anys més tard a Estats Units per descobrir que la societat estatunidenca s'ha convertit en un sistema socialista perfecte i igualitari. Sabent com han anat les coses i amb la perspectiva històrica que nosaltres tenim, val a dir que Gilman tenia una imaginació portentosa!

Herland, en canvi, situa l'acció en una societat només de dones que es trobaria a la vora del riu Amazones. A l'hora de plantejar la seva ginecotopia, Gilman escull bé el seu escenari evocant la reminiscència d'aquella societat de dones de qui Cristina de Pizan recorda que «aquell regnat i poder feme-

nins va durar un temps llarguíssim i [...] entre d'altres regnats de duració semblant no es troben tants prínceps il·lustres, ni tantes persones els èxits de les quals mereixin la fama, com succeí amb les dames d'aquell regne» (de Pizán 2018: 67).¹³ El més interessant és que Gilman fa que el narrador sigui un home, Vandyck,¹⁴ el jove sociòleg, d'entre el petit grup que surt en expedició a la recerca de la *Terra d'Elles*. L'acompanya en Terry, jove ric i mimat, i Jeff, poeta, apassionat de la poesia i la botànica.¹⁵

Que Vandyck sigui sociòleg és una mena de «garantia narrativa» de la neutralitat del relat. Quan els tres joves descobreixen per accident que la terra de les dones existeix, el contrast entre les dues formes de civilització produeix un xoc emocional. Com més aprenia d'aquella civilització ignota, més es meravellava Vandyck: «No havien tingut guerres, sabeu? No havien tingut reis, ni sacerdots, ni aristòcrates. Eren germanes i, a mesura que creïen, evolucionaven juntes, no pas mitjançant la competència sinó per mitjà de l'acció conjunta» (Gilman 2002: 108). Mentre els personatges femenins queden tota l'estona en un segon pla de l'acció, les diferències entre els tres nois i la seva actitud envers aquella cultura fantàstica es van agreujant. Davant del relat de les noies, Terry, el més fatxenda, respon amb supèrbia: «Al nostre món els homes ho fan tot [...] Nosaltres no deixem que les nostres dones treballin. Les estimem, les idolatrem, les honorem, les mantenim a la llar perquè s'ocupin de les criatures» (Gilman 2002: 109). Somel, una indígena, pregunta estranyada per això que es diu «llar». I en la pregunta se sent una lleugera tristesa.

És important notar que a la Terra d'Elles tot els espais són oberts i transitables. Les dones tenen cambres pròpies, però comparteixen la mantenició de les tasques «domèstiques» de manera que totes puguin ocupar el seu temps com els plau, en l'estudi, la criança de les nenes, de les que totes són mares, la gimnàstica, les arts, etc. Si bé es deixa sentir altre cop la influència del socialisme utòpic, s'ha de destacar un exemple real que Gilman coneixia de primera mà: la Hull-House de Chicago, on havia residit per la invitació de Jane Addams. La Hull-House era una comunitat oberta a tothom, però majoritàriament habitada per dones, que durant més de cinquanta anys van compartir les tasques domèstiques per tal d'oferir un clima intel·lectual i de

13. Sobre les similituds entre de Pizán i Gilman, cf. Godayol 2012.

14. Al conte «Si jo fos un home» (Gilman 2008) fa el mateix exercici de parlar des de l'altre gènere amb intenció crítica.

15. Té gràcia la grandària que Gilman pensa per aquesta terra inventada. Hi ha una escena en que els tres joves discuteixin si la Terra d'Elles pot existir perquè sembla que no seria gaire extensa. Però Van no creu que una terra massa petita no pugui ser viable: «Quina és aquella antiga república que es troba en algun lloc dels Pirineus? Andorra? Ben poca gent en sap alguna cosa, i no s'ha ficat allà on no li demanen durant un miler d'anys. També hi ha Montenegro, un petit estat esplèndid...» (Gilman 2002: 33).

debat. Per allà hi van passar altres intel·lectuals, activistes, artistes o líders sindicals (VVAA 1989; Miras 2019). La Hull-House era també escola, centre cívic, teatre i laboratori d'idees (Menand 2001). És a dir, que més que una societat possible, aquesta societat ja *ha* existit.

Dues idees de Gilman són reveladores de la superioritat de la Terra d'Elles. Per una banda, la «maternitat cooperativa». Aquesta és recurrent en la seva obra, car considera que la criança compartida és més eficient per assegurar que persones adultes sanes continuaran el progrés social. A més, no hi ha res més terrorífic que deixar sola una dona en el moment més crucial de la seva vida. Com ha de criar un infant una persona que encara és una criatura en tants aspectes? Gilman advoca per una mena d'expertesa en la maternitat i que la tasca sigui assumida pel tot social¹⁶. Quelcom tan delicat no es pot deixar a l'atzar. L'altra idea és la nova masculinitat que cal construir per compartir la vida amb la nova feminitat. El clímax tràgic de l'acció es produeix quan els tres joves es casen amb tres de les noies per amor. Quina altra cosa, si no és l'amor romàntic, podria arruïnar la felicitat a la pacífica Terra d'Elles? El desenllaç és violent i catastròfic. La masculinitat tòxica, aquella que només pot relacionar-se amb la feminitat posseint-la i desproveint-la de si mateixa, és la que causa tot aquest fracàs. Mentre la cultura androcèntrica continuï promovent aquests valors, no podrem progressar com a cultura democràtica. En aquesta cultura amb què somia Gilman, no som homes ni dones. Som humans.¹⁷

Herland és la joia de les seves «novel·les sociològiques» (Deegan 1997: 2). La utopia és més que un ociós joc literari: és una obra de crítica social que alhora assenyala la via d'una millora social futura (Levitas 2010; Peyser 1992). Avançar en l'assoliment d'aquest conjunt de valors comuns, més enllà del sexe i de les categories mentals que bloquegen la creativitat de la naturalesa humana. Gilman va ser una dona fidel a si mateixa, valenta tot i els entrebancs. Espero haver despertat prou curiositat perquè us acosteu a la seva obra i la llegiu. Però, sobretot, perquè viviu amb intensitat i coratge, com ho va fer ella. Perquè no diem que tenim vida, com un substantiu, acabat i perfecte, sinó que vivim, que és sempre verb i acció.¹⁸

16. Gilman va ser també defensora de la formació en educació infantil i l'establiment de *Kinderergarten*. Cf., d'exemple, Gilman 2017: 37-38.

17. Cf. Gilman 2017.

18. La citació ha adquirit tanta fama que se'n fan postals. Però està lleugerament descontextualitzada. Es troba en un assaig de 1923 anomenat *His Religion and Hers. A Study of the Faith of Our Fathers and the Work of Our Mothers* i diu així: «La vida és acció. No hauríem de dir "vida" com un nom, sinó "viure" com un verb actiu. El procés de viure és activitat constant i depèn de l'execució incessant d'algunes funcions, així com de l'execució freqüent o ocasional d'altres» (Gilman 2003: 98).

Bibliografia

- BEARD, M. (2018) *Mujeres y poder. Un manifiesto*. Barcelona: Editorial Planeta.
- BOLICK, K. (2016) *Solterona. La construcción de una vida propia*. Barcelona: Malpaso.
- DAVIS, A. (2004) *Mujeres, raza y clase*. Madrid: Akal.
- DAVIS, C. J. (2016) «Charlotte Perkins Gilman (1860-1935)», dins L. J. Marso (ed.), *Fifty-One Key Feminist Thinkers*. Londres: Routledge, 82-87.
- ; Knight, D. D. (eds.) (2004) *Charlotte Perkins Gilman and Her Contemporaries*. Alabama: The University of Alabama Press.
- DEEGAN, M. JO. (1990) *George Herbert Mead. Play, School and Society*. Nova York: Peter Lang.
- (1997) «Introduction. Gilman's Sociological Journey from Herland to Ourland», dins C. P. Gilman, *With Her in Our Land*. Westport: Greenwood Press, 1-57.
- FEDERICI, S. (2016) *Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpo y acumulación originaria*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- FRIEDAN, B. (2018) *La mística de la feminidad*. Madrid: Cátedra / Universitat de València.
- GARCÍA DAUDER, S.; PÉREZ SEDEÑO, E. (2017) *Las 'mentiras' científicas sobre las mujeres*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- GILMAN, Ch. P. (1991) *The Living of Charlotte Perkins Gilman. An Autobiography*. Madison: University of Wisconsin Press.
- GILMAN, Ch. P. (2002) *Terra d'Elles*. Barcelona: Editorial Laertes.
- (2003) *His Religion and Hers*. Walnut Creek: Altamira Press.
- (2008) *Si yo fuera un hombre*. València: El Nadir Ediciones.
- (2016a) *El paper de paret groc*. Barcelona: Editorial Laertes.
- (2016b) *Women and Economics*. Leipzig: CreateSpace IPF.
- (2017) *El món de l'home o la nostra cultura androcèntrica*. Maçanet de la Selva: Editorial Gregal.
- GODAYOL, P. (2012) «La ciutat de les dames i Terra d'elles: dues utopies feministes en català». *Quaderns. Revista de Traducció* 19: 169-182.
- GONZÁLEZ MÍNGUEZ, M. T. (2014) «Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wallpaper" and How Female Creativity Combats Madness and Domestic Oppression». *Babel-Afial* 23: 51-59.
- HAMINGTON, M. (2009) *The Social Philosophy of Jane Addams*. Chicago / Urbana: University of Illinois Press.
- KNIGHT, D. D.; DAVIS, C. J. (eds.) (2003) *Approaches to Teaching Gilman's 'The Yellow Wall-Paper' and Herland*. Nova York: The Modern Language Association of America.
- KOLLONTAI, A. (2016) *Mujer y lucha de clases*. Vilassar de Dalt: El Viejo Topo.
- LANE, A. J. (ed.) (1999) *The Charlotte Perkins Gilman Reader*. Charlottesville / Londres: University Press of Virginia.
- LEFKOWITZ HOROWITZ, H. (2010) *Wild Unrest. Charlotte Perkins Gilman and the Making of 'The Yellow Wall-Paper'*. Oxford: Oxford University Press.
- LEVITAS, R. (2010) *The Concept of Utopia*. Bern: Peter Lang.
- LLEDÓ, E. (2016) «D'un groc encès», dins Gilman 2016a: 55-128.
- MENAND, L. (2001) *The Metaphysical Club*. New York: Farrar, Straus, and Giroux.
- MIRAS BORONAT, N. S. (2019) «Jane Addams, educació per la pau», dins I. Roviró, J. Monserrat (eds.), *Col·loquis de Vic, 24: L'Educació*. Barcelona: Societat Catalana de Filosofia / Institut d'Estudis Catalans, 49-58.

- PEYSER, TH. G. (1992) «Reproducing Utopia: Charlotte Perkins Gilman and Herland». *Studies in American Fiction* 20: 1-16.
- DE PIZÁN, C. (2018) *La ciudad de las damas*. Madrid: Siruela.
- SEIGFRIED, CH. H. (1996) *Pragmatism and Feminism. Reweaving the Social Fabric*. Chicago / Londres: The University of Chicago Press.
- TRAILKILL, J. F. (2002) «Doctoring “The Yellow WallPaper”». *English Literary History* 92/2: 525-566.
- VVAA (1989) *Opening New Worlds: Jane Addams' Hull-House*. Chicago: The University of Illinois at Chicago.
- WARREN, K. J. (2009) *An Unconventional History of Western Philosophy. Conversations between Men and Women Philosophers*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- WEST, C. (2008) *La evasión americana de la filosofía: una geneología del pragmatismo*. Madrid: Editorial Complutense.
- WOLLSTONECRAFT, M. (2010) *La educación de las hijas*. Santander: El Desvelo & Malentendido.